

İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN AKRAN ZORBALIĞINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN BAZI DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ*

Mustafa KALE¹, Serkan DEMİR²

¹Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Ankara, TÜRKİYE, mkale@gazi.edu.tr

²Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, TÜRKİYE, serkandemirgazi@gmail.com

Özet

Bu araştırmanın genel amacı, ilkokul 3. ve 4. sınıfa devam eden öğrencilerin akran zorbalığını farklı değişkenler açısından incelemektir. Bu araştırma tarama modelinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evrenini Ankara İli, Çubuk ilçesi, ilkokul 3. ve 4. sınıflarında öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklem ise Çubuk'da bulunan ilkokullar arasından tesadüfi yöntemlerle seçilen 5 ilkokul ve bu ilkokullarda okuyan 300 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmada veriler, Pişkin ve Ayas (2011) tarafından geliştirilen "Akran Zorbalığı Ölçeği: Çocuk Formu" kullanılarak toplanmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre; 4. Sınıf öğrencilerinin, 3. Sınıf öğrencilerinden ve anne-babası ayrı olan öğrencilerin, anne-babası birlikte olan öğrencilerden daha fazla zorbalık yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. Test edilen diğer değişkenler açısından anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Anahtar Kelimeler: İlkokul, Akran Zorbalığı, Zorba, Kurban

EXAMINING THE OPINIONS OF ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS ON PEER BULLYING IN TERMS OF SOME DEMOGRAPHIC VARIABLES

Abstract

The aim of this descriptive study is to examine the peer bullying of the students in third and fourth grade in terms of different variables. The research was done using the survey method. While the population of this study includes the third and fourth grade students studying in elementary schools in Çubuk, Ankara, the sample consists of five randomly-selected elementary schools and three hundred students enrolled in these schools. Data of this study was collected by a scale, namely, "Peer Bullying Scale: Child Form" developed by Pişkin and Ayas (2011). According to the results, it was found that the fourth grade students more bullied than the third grade students. The data also indicated that the students who have divorced family more bullied than the students whose mother and father live together. No significant difference was found for the other variables tested.

Key words: Elementary School, Peer Bullying, Bullying, Victim

1. Giriş

Çocukların doğumla başlayan öğrenme süreçleri, okula başlamalarıyla artarak devam etmektedir. Öğrencilerin özellikle ilkokuldan itibaren okulda yaşadıkları olumlu ya da olumsuz etkileşimler, öğrencileri derinden etkilemektedir. Yaşanan bu sürecin olumlu yanları olduğu gibi olumsuz yanları da bulunmaktadır. Eğitim süreçleri içerisinde yaşanan olumsuzlukların başında şiddet gelmektedir. Eğitim süreçlerinde şiddet öğretmen den öğrenciye, öğrenciden öğrenciye ya da öğrenciden öğretmene şeklinde çok farklı yönlerde gerçekleşebilmektedir.

Eğitimi yakından ilgilendiren şiddet konusunda bir çok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalar fiziksel cezalar (Benatar, 2002; Mahiroğlu ve Buluç, 2003; Hatunoğlu ve Hatunoğlu, 2005; Bulut, 2008), basın ve şiddet (

* Bu makale Uluslararası Sınıf Öğretmenliği Kongresinde (USOS 2017) sözel bildiri olarak sunulmuştur.

Buluç, 2005; Çubukcu ve Dönmez, 2016; Altıntaş, 2017), mobing (Karkmaz ve Cemaloğlu, 2010; Cemaloğlu ve Kılınç, 2012), akran zorbalığı (Olweus, 1993; Öğülmüş, 2006; Rigby, 2007; Kartal ve Bilgin, 2007; Uzbaş, 2009; Çankaya, 2011; Uysal ve Dinçer, 2012; Tatlıoğlu, 2016) ve son dönemlerde sıkça gündemde olan siber zorbalık (Akbaba ve Eroğlu, 2013; Eroğlu ve Güler, 2015; Eroğlu vd., 2015; Ayas, 2016) gibi konularda yoğunlaşmaktadır.

Şiddet bağlamında öğrencilerin okullarda karşılaştıkları en olumsuz etkileşimlerden birisi akran zorbalığıdır. Zorbalık, uzun yıllar yaşanması gereken “büyümenin doğal bir parçası” olarak kabul edilmiştir (Berger, 2007; Griffin ve Gross, 2004; Rigby, 2007; Olweus, 1993). Bu görüş, farklı ülkelerde öğrencilerin zorbalığa maruz kalması ve bu konuda yapılan araştırma sonuçlarıyla böyle olmadığı belirlenmiştir (Karataş, 2011).

Zorbalık olayları cereyan ederken farklı rollerde ortaya çıkmaktadır. Bu roller; Olweus’un (1991) itici, agresif, empatik olmayan, fiziki olarak sağlam diye tanımladığı zorbalılar; Çetinkaya ve diğerlerinin (2009:152) “anksiyete düzeyi yüksek, korku içinde yaşayan, benlik saygı düzeyi düşük, dışa dönük girişken yapıda olup güvensizlikten yakından ve gruptan dışlanan çocuklar” olarak tanımladığı kurbanlar; hem zorbalık içeren davranışlar sergileyen hem de bu davranışlara maruz kalan zorba-kurbanlar (Uludağlı ve Uçanok, 2005); zorbaya karşı çıkan ve kurbanı koruyan savunucular (Kartal ve Bilgin, 2008); yaşanan herhangi bir zorbalık olayına şahit olan izleyiciler (Karataş ve Öztürk, 2009) şeklinde sıralanabilir.

Okulda yaşanan zorbalık bir kişi ya da bir grup tarafından, güçlü olan kişinin kendisinden güçsüz olan kişiye yönelik fiziksel ve psikolojik olarak tekrarlayıcı biçimde baskı uygulaması zorbalık olarak tanımlanabilir (Olweus, 1993). Zorbalık davranışının özelliği; gerçek ya da algılanan güç dengesizliğinin olması, zarar verme niyeti ile yapılması ve tekrarlayıcı özellikte olmasıdır (Berger, 2007; Griffin ve Gross, 2004; Rigby, 2007; Sanders ve Phye, 2004; Olweus, 1993). Kendinden güçsüz kişi ya da kişilere sürekli zarar verme niyetiyle saldırıda bulunan kişiler zorba; zorbalığa maruz kalan kişi ise kurban olarak nitelenmektedir (Burnukara ve Uçanok, 2012).

Akran istismarının çok sık bir biçimde görüldüğü okullarda; öğrencilerin kendilerini güven içinde hissetmedikleri, genellikle okul yaşamından zevk almadıkları ve okuldan da soğudukları görülmektedir (Kılıç, 2010). Zorba davranışlar farklı nedenlerden kaynaklanabilmekte ve farklı şekillerde görülebilmektedir (Çankaya, 2011).

1.1. Araştırmanın Amacı

İlkokullarda akran zorbalığının bireyin kendisine ve ailesine ilişkin farklı değişkenler açısından incelenmesinin; toplumda artan şiddet olaylarının sebeplerinin ilkökul düzeyinde belirlenmesinin akran zorbalığının tespitine yönelik çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu araştırmanın genel amacı; ilkökul 3. ve 4. sınıfa devam eden öğrencilerin akran zorbalığını bazı demografik değişkenler açısından incelemektir.

Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

Öğrencilerin zorba ve kurban olma görüşleri arasında;

- 1- Cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark var mıdır?
- 2- Sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı bir fark var mıdır?
- 3- Anne- babanın sağ ya da vefat etmiş olma durumuna göre anlamlı bir fark var mıdır?
- 4- Anne- babanın birlikte ya da ayrı olma durumuna göre anlamlı bir fark var mıdır?
- 5- Sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre anlamlı bir fark var mıdır?
- 6- Anne- babanın eğitimi değişkenine göre anlamlı bir fark var mıdır?
- 7- Anne- babanın mesleği değişkenine göre anlamlı bir fark var mıdır?
- 8- Kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı bir fark var mıdır?

2. Yöntem

Genel amacı; ilkökul 3. ve 4. sınıfa devam eden öğrencilerin akran zorbalığını bazı demografik değişkenler açısından incelemek olan bu araştırma betimsel tarama modelinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evrenini Ankara İli, Çubuk ilçesi ilkökul 3. ve 4. sınıflarında öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklem ise Çubuk’ta bulunan ilkökullar arasından tesadüfi olarak seçilen 5 ilkökul ve bu ilkökullar da okuyan 300 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmada, Pişkin ve Ayas (2011) tarafından geliştirilen "Akran Zorbalığı Ölçeği: Çocuk Formu ", araştırmacıların izni alınarak veri toplamak amacıyla kullanılmıştır. Öğrencilerin eksik ya da yanlış doldurması sebebiyle 17 öğrencinin görüşleri araştırmaya dâhil edilmemiştir. Bu nedenle araştırmada 283 öğrenciden toplanan veriler analiz edilmiştir. Pişkin ve Ayas’ın geliştirdiği ölçek 37 maddeden oluşmaktadır. Tablo 1’de görüldüğü gibi

ölçek tek form üzerinde, aynı maddelerden oluşan kurban ve zorba olmak üzere iki ölçeği içerecek şekilde düzenlenmiştir. Kurban ölçeğinin iç tutarlık kat sayısı (*Cronbach's alpha*) 0,90 bulunmuştur. Kurban ölçeği alt faktörleri iç tutarlılık katsayıları ise fiziksel zorbalık 0,74, sözel zorbalık 0,66, dışlama 0,68, Söylenti çıkarma ve yayma 0,79 ve eşyalara zarar verme 0,76'dır. Zorba ölçeğinin iç tutarlık kat sayısı ise (*Cronbach's alpha*) 0,87 olarak bulunmuştur. Zorba ölçeği alt faktörleri iç tutarlılık katsayıları ise fiziksel zorbalık 0,71, sözel zorbalık 0,68, dışlama 0,60, Söylenti çıkarma ve yayma 0,64 ve eşyalara zarar verme 0,70'dır (Pişkin ve Ayas, 2011).

Tablo 1

Zorba-Kurban Belirleme Ölçeği İlkokul (Çocuk) Formu.

	KURBAN ÖLÇEĞİ					ZORBA ÖLÇEĞİ				
	<i>Bana Yapıldı</i>					<i>Ben Yaptım</i>				
	4	3	2	1	0	4	3	2	1	0
1	Kesici aletlerle saldırma (bıçak, makas vb.)									
2	Sivri cisimler batırma (kalem, toplu iğne vb.)									
3	Tekme, tokat ve yumruk atma									
4	Bir cisimle vurma (sopa, çubuk, cetvel vb.)									
5	Bilerek omuz atma, dirsek vurma, çarpma									
.										
.										
37									

Tablo 2

Zorba-Kurban Belirleme Ölçeği İlkokul (Çocuk) Formu alt faktörlere ilişkin madde numaraları.

Alt Faktörler	Madde Numaraları
Fiziksel Zorbalık	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10
Sözel Zorbalık	11, 12, 13, 14, 15, 16
Dışlama	17, 18, 19, 20, 21
Söylenti Çıkarma ve Yayma	22, 23, 24, 25, 26, 27, 28
Eşyalara Zarar Verme	29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37.

Tablo 1'de görüldüğü gibi ölçekte puanlama "Hemen hemen her gün" 4 puanla, "Haftada en az bir defa" 3 puanla, "Ayda bir defa" 2 puanla, "Dönem boyunca bir defa" 1 puanla, "Hiçbir zaman" ise 0 puanla puanlanmıştır. Ölçekteki maddelere ilişkin alt faktörler Tablo 2'de gösterilmiştir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı ve geçerliğini test etmek için araştırmacı tarafından 100 öğrenciye "Akran Zorbalığı Ölçeği: Çocuk Formu" uygulanıp analizleri yapılmıştır. Yapılan güvenirlik analizi sonucu kurban ölçeği iç tutarlık kat sayısı 0,94 olarak bulunmuştur. Kurban ölçeği alt faktörleri iç tutarlılık katsayıları ise fiziksel zorbalık 0,81, sözel zorbalık 0,78, dışlama 0,74, Söylenti çıkarma ve yayma 0,83 ve eşyalara zarar verme 0,87'dir. Ölçeğin madde faktör yük değerlerinin 0,302 ile 0,750 arasında değer almaktadır. Ölçek toplam varyansın % 50,8'ini açıklamaktadır. Zorba ölçeği iç tutarlık kat sayısı ise 0,93 olarak bulunmuştur. Zorba ölçeği alt faktörleri iç tutarlılık katsayıları ise fiziksel zorbalık 0,79, sözel zorbalık 0,76, dışlama 0,75, Söylenti çıkarma ve yayma 0,80 ve eşyalara zarar verme 0,84'dür. Ölçeğin madde faktör yük değerlerinin 0,305 ile 0,736 arasında değiştiği görülmektedir. Ölçek toplam varyansın %49,2'sini açıklamaktadır. Araştırmada veriler analiz edilirken parametrik testler için gerekli varsayımlar sağlanamadığı için parametrik olmayan testlerden, 3. 6. 7. ve 8. soruya ilişkin verilerde Kruskal Wallis; 1. 2. 4. ve 5. sorulara ilişkin verilerde ise Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Analizler ölçeklerden elde edilen toplam puanlar üzerinden yapılmıştır.

3. Bulgular

3.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular.

Tablo 3

Cinsiyet Değişkenine İlişkin Mann-Whitney U Testi Analiz Sonuçları.

	Grup	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Kurban	Kız	144	143,33	20639,00	9817,00	0,781
	Erkek	139	140,63	19547,00		
Zorba	Kız	144	134,17	19321,00	8881,000	0,100
	Erkek	139	150,11	20865,00		

Tablo 3’de verilen, kız ve erkek öğrencilerin görüşleri arasında kurban olma durumlarına ilişkin fark olup olmadığını belirlemek için yapılan Mann-Whitney U testi sonucuna göre ($U = 9817,000$; $p > 0,05$) istatistiki olarak anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir.

Yine Tablo 3 incelendiğinde kız ve erkek öğrencilerin görüşleri arasında zorba olma durumlarına ilişkin fark olup olmadığını belirlemek için yapılan Mann-Whitney U testi sonucuna göre ($U = 8881,000$; $p > 0,05$) istatistiki olarak anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir.

Genelde erkek öğrencilerin biraz daha fazla zorbalık yapabileceği düşünülürken bu araştırma sonuçları bu düşüncüyü doğrulamamaktadır. Cinsiyetin kurban ya da zorba olma açısından bir fark yaratmadığı görülmektedir.

3.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular.

Tablo 4

Sınıf Düzeyi Değişkenine İlişkin Mann-Whitney U Testi Analizi Sonuçları.

	Grup	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Kurban	3. Sınıf	135	135,06	18233,00	9053,000	0,173
	4. Sınıf	148	148,33	21953,00		
Zorba	3. Sınıf	135	130,44	17609,50	8429,500	0,023
	4. Sınıf	148	152,54	22576,50		

Tablo 4’de verilen sınıf düzeyine göre öğrencilerin görüşleri arasında kurban olma durumlarına ilişkin fark olup olmadığını belirlemek için yapılan Mann-Whitney U testi sonucunda ($U = 9053,000$; $p > 0,05$) istatistiki olarak anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir.

Yine Tablo 4’de verilen sınıf düzeyine göre öğrencilerin görüşleri arasında zorba olma durumlarına ilişkin fark olup olmadığını belirlemek için yapılan Mann-Whitney U testi sonucunda ($U = 8429,500$; $p < 0,05$) istatistiki olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Sıra ortalamalarına bakıldığında zorba olma durumuna göre 4. sınıfların puanının (152,54) 3. sınıfların zorba olma durumu puanına (130,44) göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin yaşları büyüdükçe şiddet içeren davranışların görülme sıklığının artması olasıdır. Bu bağlamda 4. sınıfların 3. sınıflara göre daha fazla zorbalık yaptıkları bu araştırmada elde edilen en önemli sonuçlardan biridir.

3.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular.

Tablo 5

Babanın Sağ ya da Vefat Etmiş Olma Durumuna İlişkin Mann-Whitney U Testi Analizi Sonuçları.

	Grup	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Kurban	Baba Sağ	281	141,56	39779,50	158,500	0,288
	Baba Vefat	2	203,25	406,50		
Zorba	Baba Sağ	281	141,64	39802,00	181,000	0,383
	Baba Vefat	2	192,00	384,00		

Örneklem grubunda annesi vefat eden öğrenci bulunmadığından sadece babası vefat eden öğrenciler açısından analiz yapılmıştır. Tablo 5’de verilen, babanın sağ ya da vefat etmesi açısından öğrencilerin görüşleri arasında kurban olma durumlarına ilişkin fark olup olmadığını belirlemek için yapılan Mann-Whitney U testi sonucuna göre ($U = 158,500$; $p > 0,05$) istatistiki olarak anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir.

Yine Tablo 5 incelendiğinde babanın sağ ya da vefat etmesi açısından öğrencilerin görüşleri arasında zorba olma durumlarına ilişkin fark olup olmadığını belirlemek için yapılan Mann-Whitney U testi sonucuna göre ($U = 181,000$; $p > 0,05$) istatistiki olarak anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir.

Bu araştırma örneklemini içerisinde babası vefat eden 2 öğrenci olmasından dolayı bir fark çıkmamış olabilir. Daha geniş örneklem grupları üzerinde bu değişkenin etkisinin test edilmesi yararlı olabilir.

3.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular.

Tablo 6

Anne- Babanın Birlikte ya da Ayrı Olma Durumlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Analizi Sonuçları.

	Grup	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Kurban	Birlikte	263	138,89	36528,00	1812,000	0,020
	Ayrı	20	182,90	3658,00		
Zorba	Birlikte	263	138,83	36513,50	1797,500	0,018
	Ayrı	20	183,63	3672,50		

Tablo 6’da görüldüğü gibi anne- babanın birlikte ya da ayrı olma durumlarına göre anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için yapılan Mann-Whitney U testi sonucunda, kurban olma durumuna göre ($U = 1812,000$; $p < 0,05$) istatistiki olarak anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur. Sıra ortalamaları incelendiğinde kurban olma durumlarında anne babası ayrı olanların (182,90) anne babası birlikte olanlardan (138,89) daha yüksek puan aldıkları bu durumda anne ve babası ayrı olan öğrencilerin daha fazla kurban durumuna düştükleri söylenebilir.

Yine Tablo 6 incelendiğinde, Mann-Whitney U testi sonucunda, Zorba olma durumuna göre de ($U = 1797,500$; $p < 0,05$) anne ve babanın birlikte ya da ayrı olma durumu açısından istatistiki olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Sıra ortalamaları incelendiğinde zorba olma durumlarında anne babası ayrı olanların (183,63) anne babası birlikte olanlardan (138,83) daha yüksek puan aldıkları bu durumda anne ve babası ayrı olan öğrencilerin daha fazla zorba durumuna düştükleri söylenebilir.

Öğrencilerin Anne-baba ile birlikte olması, sağlıklı bir aile yapısı içerisinde bulunması oldukça önemli bir durumdur. Çünkü öğrenciler ailede yaşananlardan çok fazla etkilenmektedir. Özellikle anne-babanın ayrılmış olması, parçalanmış bir aileye sahip olmak bir çocuk için yaşanabilecek en büyük travmalardan biridir. Bu araştırma sonuçları da teyit etmektedir ki hem kurban olma hem de zarbalık davranışlarını sergileme bu öğrenciler arasında daha yüksek oranda görülmektedir.

3.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular.

Tablo 7

Öğrencilerin Sosyo Ekonomik Düzeyi Değişkenine İlişkin Kruskal Wallis Testi Analizi Sonuçları.

Grup	Aylık gelir(TL)	N	Sıra Ortalaması	Chi-Square	Df	p
Kurban	1-499	13	160,08	11,814	7	0,107
	500-999	15	142,10			
	1000-1499	67	133,35			
	1500-1999	48	161,18			
	2000-2499	44	115,78			
	2500-2999	44	148,42			
	3000-3999	30	131,52			
	4000-üzeri	22	169,64			
Zorba	1-499	13	174,88	6,883	7	0,441
	500-999	15	153,50			
	1000-1499	67	126,56			
	1500-1999	48	145,72			
	2000-2499	44	132,69			
	2500-2999	44	150,38			
	3000-3999	30	139,88			
	4000-üzeri	22	158,39			

Tablo 7’de verilen, öğrencilerin sosyo ekonomik düzeylerine göre kurban olma durumuna ilişkin anlamlı bir farkın olup olmadığını belirlemek için yapılan Kruskal Wallis Testi sonucunda ($X^2 = 11,814$; $p > 0,05$) istatistiki olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Yine tablo 7 incelendiğinde sosyo ekonomik düzeylerine göre zorba olma durumlarına ilişkin görüşler arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için yapılan Kruskal Wallis Testi sonucunda, ($X^2 = 6,883$; $p > 0,05$) istatistiki olarak anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir.

Özellikle eğitimde sosyo-ekonomik durum etkili bir değişken olarak düşünülür ve birçok araştırma sonucu da bunu teyit etmektedir. Fakat bu araştırma sonucu göstermektedir ki ekonomik durumu çok iyi olan ve ekonomik durumu iyi olmayan öğrencilerde, kurban olma ya da zorbalık yapma davranışları açısından bir fark bulunamamıştır.

3.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular.

Tablo 8

Annenin Eğitimi Değişkenine İlişkin Kruskal Wallis Testi Analizi Sonuçları.

Grup	N	Sıra Ortalaması	Chi-Square	df	p
------	---	-----------------	------------	----	---

Kurban	Okur-yazar değil	18	177,86	5,696	4	0,223
	İlkokul	67	148,78			
	Ortaokul	85	140,54			
	Lise	75	129,53			
	Üniversite	38	140,95			
Zorba	Okur-yazar değil	18	156,19	3,128	4	0,537
	İlkokul	67	153,35			
	Ortaokul	85	141,49			
	Lise	75	133,95			
	Üniversite	38	132,29			

Tablo 8’de verilen, anne eğitim durumu ile ilgili öğrencilerin görüşleri arasında kurban olma durumlarına ilişkin fark olup olmadığını belirlemek için yapılan Mann-Whitney U testi sonucuna göre ($U = 5,696$; $p > 0,05$) istatistiki olarak anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir.

Yine Tablo 8 incelendiğinde anne eğitim durumu ile ilgili öğrencilerin görüşleri arasında zorba olma durumlarına ilişkin fark olup olmadığını belirlemek için yapılan Mann-Whitney U testi sonucuna göre ($U = 3,128$; $p > 0,05$) istatistiki olarak anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir.

Tablo 9

Babanın Eğitimi Değişkenine İlişkin Kruskal Wallis Testi Analizi Sonuçları.

	Grup	N	Sıra Ortalaması	Chi-Square	df	p
Kurban	Okur-yazar değil	9	157,78	5,486	4	0,975
	İlkokul	55	139,40			
	Ortaokul	71	144,46			
	Lise	91	140,93			
	Üniversite	57	140,65			
Zorba	Okur-yazar değil	9	157,17	0,818	4	0,936
	İlkokul	55	145,41			
	Ortaokul	71	142,57			
	Lise	91	136,79			
	Üniversite	57	143,93			

Tablo 9’da verilen, baba eğitim durumu ile ilgili öğrencilerin görüşleri arasında kurban olma durumlarına ilişkin fark olup olmadığını belirlemek için yapılan Mann-Whitney U testi sonucuna göre ($U = 5,486$; $p > 0,05$) istatistiki olarak anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir.

Yine Tablo 9 incelendiğinde baba eğitim durumu ile ilgili öğrencilerin görüşleri arasında zorba olma durumlarına ilişkin fark olup olmadığını belirlemek için yapılan Mann-Whitney U testi sonucuna göre ($U = 0,818$; $p > 0,05$) istatistiki olarak anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir.

Anne-babanın eğitim durumu çocukların gelişimi ve öğrenmesi açısından oldukça önemli değişkenlerdir. Eğitim düzeyi yüksek olan ailelerin çocuklarının olumsuz davranışları daha az sergilemesi beklenir. Fakat bu araştırma sonuçları, kurban olma ya da zorbalık yapma açısından anne-babanın eğitim durumunun bir fark oluşturmadığını ortaya koymuştur.

3.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular.

Tablo 10

Annenin Mesleği Değişkenine İlişkin Kruskal Wallis Testi Analizi Sonuçları.

	Grup	N	Sıra Ortalaması	Chi-Square	df	p
Kurban	İşçi	43	145,95	8,668	6	0,193
	Küçük esnaf	12	177,67			
	Çiftçi	2	124,00			
	Memur	91	168,81			
	Emekli	57	128,50			
	İşsiz	215	139,67			
	Mühendis doktor vb.	2	11,00			
Zorba	İşçi	43	152,59	5,003	6	0,543
	Küçük esnaf	12	154,75			
	Çiftçi	2	137,00			
	Memur	91	146,31			
	Emekli	57	158,00			
	İşsiz	215	140,02			
	Mühendis doktor vb.	2	30,00			

Tablo 10'da verilen, annenin mesleki durumu ile ilgili öğrencilerin görüşleri arasında kurban olma durumlarına ilişkin fark olup olmadığını belirlemek için yapılan Mann-Whitney U testi sonucuna göre ($U = 8,668$; $p > 0,05$) istatistiki olarak anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir.

Yine Tablo 10 incelendiğinde annenin mesleki durumu ile ilgili öğrencilerin görüşleri arasında zorba olma durumlarına ilişkin fark olup olmadığını belirlemek için yapılan Mann-Whitney U testi sonucuna göre ($U = 5,003$; $p > 0,05$) istatistiki olarak anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir.

Tablo 11

Babanın Mesleği Değişkenine İlişkin Kruskal Wallis Testi Analizi Sonuçları.

	Grup	N	Sıra Ortalaması	Chi-Square	df	p
--	-------------	----------	------------------------	-------------------	-----------	----------

Kurban	İşçi	171	139,25	4,944	6	0,551
	Küçük esnaf	50	135,07			
	Çiftçi	9	169,28			
	Memur	23	159,41			
	Emekli	9	142,06			
	İşsiz	17	162,79			
	Mühendis doktor vb.	4	96,25			
Zorba	İşçi	171	141,15	2,244	6	0,896
	Küçük esnaf	50	137,80			
	Çiftçi	9	122,50			
	Memur	23	152,67			
	Emekli	9	161,61			
	İşsiz	17	153,68			
	Mühendis doktor vb.	4	119,38			

Tablo 11’de verilen, babanın mesleki durumu ile ilgili öğrencilerin görüşleri arasında kurban olma durumlarına ilişkin fark olup olmadığını belirlemek için yapılan Mann-Whitney U testi sonucuna göre ($U = 4,944$; $p > 0,05$) istatistiki olarak anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir.

Yine Tablo 11 incelendiğinde babanın mesleki durumu ile ilgili öğrencilerin görüşleri arasında zorba olma durumlarına ilişkin fark olup olmadığını belirlemek için yapılan Mann-Whitney U testi sonucuna göre ($U = 2,244$; $p > 0,05$) istatistiki olarak anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir.

Bu araştırma sonuçları işçi çocukları ile memur çocukları ya da serbest meslekle uğraşanların çocukları ile mühendis, doktor çocuklarının kurban ya da zorba olma durumları açısından bir fark oluşturmadığını göstermektedir.

3.8. Sekizinci Alt Probleme İlişkin Bulgular.

Tablo 12

Kardeş Sayısı Değişkenine İlişkin Kruskal Wallis Testi Analizi Sonuçları.

	Kardeş Sayısı	N	Sıra Ortalaması	Chi-Square	df	p
Kurban	0	13	114,50	7,510	7	0,378
	1	91	143,79			
	2	102	150,79			
	3	53	128,79			
	4	18	139,17			
	5	4	144,25			
	7	1	57,00			
	11	1	267,00			
Zorba	0	13	109,77	8,057	7	0,328
	1	91	144,51			
	2	102	148,26			

3	53	136,29
4	18	129,58
5	4	156,63
7	1	30,00
11	1	274,00

Tablo 12’de verilen, kardeş sayısı ile ilgili öğrencilerin görüşleri arasında kurban olma durumlarına ilişkin fark olup olmadığını belirlemek için yapılan Mann-Whitney U testi sonucuna göre ($U = 7,510$; $p > 0,05$) istatistiki olarak anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir.

Yine Tablo 12 incelendiğinde kardeş sayısı ile ilgili öğrencilerin görüşleri arasında zorba olma durumlarına ilişkin fark olup olmadığını belirlemek için yapılan Mann-Whitney U testi sonucuna göre ($U = 8,057$; $p > 0,05$) istatistiki olarak anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir.

Genelde fazla çocuklu ailelerin çocuklarıyla ilgilenemedikleri, iyi bir eğitim veremedikleri bu yüzden de olumsuz davranışları sergileme olasılıklarının fazla olduğu düşünülür. Fakat yine bu araştırma sonuçları bu düşüncüyü doğrulamamaktadır. Ailenin sahip olduğu çocuk sayısı kurban ya da zorba olma açısından bir fark oluşturmamaktadır.

4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Araştırmada elde edilen bulgulara göre öğrencilerin zorba ve kurban olma durumlarında; cinsiyete, babanın sağ ya da vefat etmiş olma durumuna, sosyo-ekonomik düzeylerine (meslek-aylık gelir), kardeş sayısına, anne-babanın eğitim durumlarına göre anlamlı bir fark bulunmamıştır. Özkan ve Gökçearslan (2010) tarafından yapılan çalışmada düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip okullarda akran zorbalığının yaygın bir davranış olduğu ortaya çıkmış ve cinsiyete göre zorbalık yapanların daha çok erkekler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çankaya (2011) ise yaptığı çalışmada erkek öğrencilerin kızlara göre daha fazla zorba davranışlara maruz kaldıklarını tespit etmiştir. Yapılan bu araştırmada ise cinsiyete göre zorba ya da kurban olma durumlarında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Sınıf düzeyine göre 4. sınıfların 3. sınıflardan daha fazla zorba durumuna düştükleri söylenebilir. Benzer şekilde Ergün (2015) 4. ve 5. Sınıf seviyesine göre akran zorbalığına maruz kalma durumunun 4. Sınıflarda daha yüksek düzeyde olduğunu istatistiki olarak bulmuş bununla birlikte pratikte önemli olmayabileceğini belirtmiştir.

Anne- babanın birlikte ya da ayrı olma durumlarında anlamlı bir fark bulunmuştur. Zorba olma durumuna göre anne ve babası ayrı olan öğrencilerin daha fazla zorba durumuna düştükleri söylenebilir. Özyürek vd. (2015) yapmış oldukları çalışmada okullarda en sık karşılaşılan risk göstergelerinin başında; boşanmış, parçalanmış aile çocuklarının geldiği sonucuna ulaşmaları bu bulguyu desteklemektedir.

Bu bağlamda ilköğretim düzeyinde özellikle anne ve babası ayrı olan öğrencilere yönelik Milli Eğitim Bakanlığının uygun program ve destek çalışmaları yapması yararlı olacaktır. Bu araştırmada ilköğretim 3. ve 4. sınıfa devam eden öğrencilerin akran zorbalığı farklı değişkenler açısından incelenmiştir. Elde edilen bulgularla Türkiye’de akran zorbalığı konusunda yürütülen çalışmalara bir yenisi eklenerek katkı sağlanmıştır. Bu çalışma ilköğretim 3. ve 4. sınıfa devam eden öğrencilerle sınırlı olup farklı sınıf düzeylerindeki öğrencilerin akran zorbalığını incelemeye yönelik araştırmaların yapılması, akran zorbalığının önlenmesi veya olumsuz etkilerinin azaltılmasına yönelik sosyal sorumluluk projelerinin geliştirilmesi, akran zorbalığının tespitinde ailelerin, yöneticilerin ve öğretmenlerin görüşlerinden yararlanılarak farklı çözüm yollarının aranması önerilmektedir.

Kaynaklar

- Akbaba, S., ve Eroğlu, Y. (2013). İlköğretim öğrencilerinde siber zorbalık ve mağduriyetin yordayıcıları. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1).
- Altıntaş, M. (2017). İnternet medyası ve şiddet: internette sunulan şiddet haberlerinin toplum üzerindeki etkisi. *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(1).
- Ayas, T. (2016). Sanal zorbalık olaylarına karışan ve karışmayan öğrencilerin öz saygı ve dışadönüklükle ilişkisinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 41(186).
- Benatar, D. (2002). Corporal punishment. 10 Temmuz tarihinde <http://www.corpun.com/benatar.htm> adresinden erişilmiştir.

- Berger, K. S. (2007). Update on bullying at school: Science forgotten? *Developmental review*, 27(1), 90-126 21
Haziran tarihinde
<http://www.detweedeeverdieping.nu/images/pdf/Update%20on%20bullying%20at%20school.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Buluç, B. (2005). Televizyonlarda yer alan şiddet içeren programların okulda şiddete etkisi ve şiddet önleme amacıyla okul yöneticilerinin alabileceği önlemler. *Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Dergisi*, 7(14), 44-73.
- Bulut, S. (2008). Öğretmenlerden öğrenciye yönelik olan fiziksel şiddet: Nicel bir araştırma. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 105-118.
- Burnukara, P., ve Uçanok, Z. (2012). İlk ve orta ergenlikte akran zorbalığı: Gerçekleştiği yerler ve baş etme yolları. *Türk Psikoloji Yazıları* 15, 68-82.
- Cemaloğlu, N., ve Kılınç, A. Ç. (2012). İlköğretim okulu yöneticilerinin etik liderlik davranışları ile öğretmenlerin algıladıkları örgütsel güven ve yıldırma arasındaki ilişki. *Eğitim ve Bilim*, 37(165).
- Çankaya, İ. (2011). İlköğretimde akran zorbalığı. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24, 81-92.
- Çetinkaya, S., Nur, N., Ayvaz, A., Özdemir, D. ve Kavakcı, Ö. (2009). Sosyoekonomik durumu farklı üç ilköğretim okulu öğrencilerinde akran zorbalığının depresyon ve benlik saygısı düzeyiyle ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 10, 151-158.
- Çubukçu, Z., ve Dönmez, A. (2014). Yazılı basına yansımaları ile okuldaki şiddet olaylarının incelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 7(1).
- Ergün, N. (2015). *Erken ergenlerde okul, aile ve demografik değişkenlere göre akran zorbalığının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Eroğlu, Y., Aktepe, E., Akbaba, S., Işık, A., ve Özkorumak, E. (2015). Siber zorbalık ve mağduriyetin yaygınlığının ve risk faktörlerinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 40(177).
- Eroğlu, Y., ve Güler, N. (2015). Koşullu öz-değer, riskli internet davranışları ve siber zorbalık/mağduriyet arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Sakarya University Journal of Education*, 5(3), 118-129.
- Griffin, R. S., and Gross, A. M. (2004). Childhood bullying: Current empirical findings and future directions for research. *Aggression and Violent Behavior*, 9(4), 379-400.
- Hatunoğlu, B. Y., ve Hatunoğlu, A. (2005). Öğretmenlerin fiziksel cezalandırmaya ilişkin görüşleri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 105-116.
- Karataş, H. (2011). *İlköğretim okullarında zorbalığa yönelik geliştirilen programın etkisinin incelenmesi*. Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Karataş, H., ve Öztürk, C. (2009). Sosyal bilişsel teori ile zorbalığa yaklaşım. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Elektronik Dergisi*, 2(2), 61-74.
- Kartal, H., ve Bilgin, A. (2007). İlköğretim öğrencilerine yönelik bir zorbalık karşıtı program uygulaması: okulu zorbalıktan arındırma programı. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 3(2), 207-227.
- Kılıç, S. (2010). *Akran istismarının ilköğretim öğrencilerinin okul iklimi alguları üzerindeki etkisi: esenyurt ilçesi örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Korkmaz, M., ve Cemaloglu, N. (2010). Relationship between organizational learning and workplace bullying in learning organizations. *Educational Research Quarterly*, 33(3), 3.
- Mahiroğlu, A., ve Buluç, B. (2003). Ortaöğretim kurumlarında fiziksel ceza uygulamaları. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 81-95.
- Olweus, D. (1991). Bully/victim problems among school children. Basic facts and effects of a school based intervention program. In Pepler, D. & Rubin K. (Eds.) *The Development And Treatment Of Child Agresion*, (411-448).
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: what we know and what we can do*. Malden, MA: Blackwell Publishing.
- Öğülmüş, S. (2006). Okullarda şiddet ve alınabilecek önlemler. *Eğitime Bakış*, 2(7), 16-24.

- Özkan, Y., ve Gökçearslan, E. (2010). Düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ilköğretim okullarında akran zorbalığı. *İlköğretim Online Dergisi*, 9(2), 576-586.
- Özyürek, A., Gümüş, H., ve Özbatak, M. E. (2015). İlkokul ve ortaokullarda risk göstergeleri ve müdahale yaklaşımlarının incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1, 77-88.
- Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: Tanımı türleri ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2(2), 533-554.
- Pişkin, M., ve Ayas, T. (2011). Akran zorbalığı ölçeği: Çocuk formu. *Akademik Bakış Dergisi*, 23, 1-12.
- Rigby, K. (2007). *Bullying in school and what to do about it*. ACER Press. 21 Haziran tarihinde <http://bullyproofclassroom.com/wp-content/uploads/2015/03/Kenneth-Rigby-Book.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Sanders, C.E., and Pbye, G.D. (2004). *Bullying implications fort he classroom*. California: Elsevier Academic Press. 21 Haziran tarihinde <http://elib.peaceland.edu.ng:8383/greenstone3/sites/localsite/collect/peacelan/index/assoc/HASH3a80.dir/doc.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Tatlılıoğlu, K. (2016). Okullarda şiddet ve zorbalık: risk faktörleri, koruma, önleme ve müdahale hizmetleri: Konya örneği. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(12).
- Uludağlı, N., ve Uçanok, Z. (2005). Akran zorbalığı gruplarında yalnızlık ve akademik başarı ile sosyometrik statüye göre zorba/kurban davranış türleri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(56), 77-92.
- Uysal, H., ve Dinçer, Ç. (2012). Okul öncesi dönemde akran zorbalığı. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 5(4), 468-483.
- Uzbaş, A. (2009). Okul psikolojik danışmanlarının okulda saldırganlık ve şiddete yönelik görüşlerinin değerlendirilmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (18), 90-110.